

Nr 169.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning; given Stockholms slott den 27 februari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 februari 1942.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge anför, efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet, följande:

Enligt den till 1942 års statsverksproposition fogade bilagan åttonde huvudtiteln, punkten 153, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1942/43 till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Jag ber nu att få ånyo anmäla ärendet.

1. Gällande bestämmelser om statsunderstödd skolbarnsbespisning.

Kungörelsen den 15 mars 1940 (nr 185) angående statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning är av följande lydelse:

§ 1.

Skoldistrikt å landsbygden, vilket anordnar skolbarnsbespisning, må kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna härför, under förutsättning *dels* att inom distriktet behov av sådan bespisning föreligger med hänsyn till rådande arbetslöshet, antalet barnrika familjer med särskilt låg inkomst, antalet barn med långa skolvägar eller annan därmed jämförlig omständighet, *dels ock* att distriktet med hänsyn till det kommunala skattetrycket är i behov av statsbidrag till bestridande av nämnda kostnader eller på grund av särskilda omständigheter finnes böra erhålla sådant bidrag.

§ 2.

Statsbidrag må som regel utgå med högst 50 procent av skoldistriktets utav vederbörande länsstyrelse godkända verkliga kostnader för bespisningen. Där särskilda förhållanden därtill föranleda, må länsstyrelsen medgiva högre statsbidrag. Bidraget må dock icke i något fall överstiga 80 procent av sagda kostnader.

§ 3.

Skoldistrikt, som önskar erhålla statsbidrag, skall före den 1 maj närmast före det redovisningsår, för vilket bidrag önskas, till statens vederbörande folkskolinspektör ingiva till länsstyrelsen ställd ansökning härom. Ansökning, som inkommit efter ansökningstidens utgång, må dock, om särskilda omständigheter därtill föranleda, upptagas till prövning.

Ansökning skall innehålla uppgifter till styrkande av att behov av bespisningen och av statsbidrag därtill föreligger samt att bespisningen blir ändamålsenligt anordnad. Ansökningen skall ock innehålla uppgift om det antal barn, som avses skola bespisas, om den tid av redovisningsåret, under vilken bespisningen avses vara anordnad, samt om de beräknade kostnaderna för bespisningen ävensom, därest statsbidrag begäres med högre belopp än 50 procent av kostnaderna, särskild motivering härför.

§ 4.

Efter granskning av ansökningshandlingarna skall folkskolinspektören före den 15 maj med eget yttrande översända dem till länsstyrelsen, som har att, efter hörande av förste provinsialläkaren, före den 10 juni överlämna handlingarna och de i ärendet avgivna yttrandena till skolöverstyrelsen med förslag om det belopp, som anses böra ställas till länsstyrelsens förfogande såsom statsbidrag för anordnande av skolbarnsbespisning inom länet. Skolöverstyrelsen har att med eget utlåtande skyndsamt överlämna ärendet till Kungl. Maj:t.

§ 5.

Sedan Kungl. Maj:ts beslut kommit länsstyrelsen tillhanda, skall länsstyrelsen skyndsamt meddela beslut beträffande de särskilda ansökningarna, därvid länsstyrelsen, i de fall där statsbidrag finnes böra ifrågakomma, har att bestämma, med vilken procent av de verkliga kostnaderna statsbidraget skall utgå.

§ 6.

Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse,

a) att, därest för ett ändamålsenligt anordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest länsstyrelsen ej annorlunda föreskrivit eller medgivit, samtliga barn vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, med undantag av sådana barn, till vilkas inackordering i skolhem eller arbetsstuga statsbidrag utgår, bliva i tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag kostnadsfritt erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,

b) att bespisningen anordnas i överensstämmelse med de anvisningar i ämnet, som i samråd med skolöverstyrelsen må utfärdas av medicinalstyrelsen, även som i enlighet med de särskilda villkor och bestämmelser, som må varda meddelade av länsstyrelsen, samt

c) att kostnaderna för bespisningen icke bliva större än som betingas av gängse priser i orten och övriga omständigheter.

§ 7.

Rekvision av statsbidrag skall — åtföljd av fullständiga uppgifter rörande skoldistriktets kostnader för bespisningen och omfattningen av densamma — före utgången av juli näst efter det redovisningsår, för vilket statsbidrag beviljats, ingivas till länsstyrelsen. Efter granskning av rekvisitionen har länsstyrelsen att utbetala det statsbidrag, som prövas böra tillkomma distriktet.

2. Utredning angående rationalisering av den statsunderstödda skolbarnsbespisningen.

Anslaget till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning är för innevarande budgetår uppfört med 400,000 kronor. Dessutom har för utdelning av bidrag stått till förfogande en reservation på omkring 150,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har i sina petita för nästa budgetår hemställt, att för skolbarnsbespisning måtte anvisas ett anslag av 600,000 kronor.

Det vore synnerligen önskvärt, framhåller överstyrelsen, att anslaget till skolbarnsbespisning icke oväsentligt höjdes. Överstyrelsen saknade emellertid möjlighet att överblicka i vad mån det i betraktande av det statsfinansiella läget kunde anses tillrädligt. Det syntes emellertid överstyrelsen önskligt, att beloppet under budgetåret 1942/43 icke understeg 600,000 kronor.

Överstyrelsen erinrade, att en utvidgning av verksamheten skett för innevarande budgetår. Med hänsyn härtill och till de ökade omkostnaderna för bespisningen samt den tilltagande arbetslösheten funne överstyrelsen det nu utgående anslaget icke tillräckligt för mötande av medelsbehovet under budgetåret 1942/43. Det för innevarande budgetår anvisade anslaget tillika med den vid budgetårets ingång förefintliga reservationen utgjorde blott något mer än 30 procent av de beräknade kostnaderna. Enligt kungörelsen 1940: 185 rörande skolbarnsbespisning utginge statsbidrag med högst 50 procent av de godkända verkliga kostnaderna, men där särskilda förhållanden därtill föranledde kunde bidraget höjas till 80 procent. Länsstyrelserna som omhändertog utdelningen av anslaget, beräknade också i en mängd fall, särskilt i Blekinge, Bohuslän och de norrländska länen, där behovet av statsbidrag vore särskilt framträdande, detta bidrag till 80 procent.

För en anslagshöjning talade även enligt skolöverstyrelsens åsikt de pågående centraliseringsåtgärderna inom folkskoleväsendet. I detta sammanhang kunde även erinras om att 1941 års riksdag vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag angående fortsatta åtgärder för rationalisering inom folkskoleväsendet (propositionen 1941: 176 och riksdagens skrivelse 1941: 283) framhållit, att centraliseringsåtgärder av ifrågasatt omfång syntes medföra ökade krav på den genom det allmännas försorg anordnade skolbarnsbespisningen. Riksdagen hade förutsatt, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på detta problem och vore beredd att vidtaga de åtgärder på nämnda område, som kunde befinnas påkallade.

Den 29 november 1941 anmodade jag *undervisningsrådet J. Weijne* att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning angående åtgärder för rationalisering av den statsunderstödda skolbarnsbespisningen och därmed sammanhängande frågor. Med skrivelse den 2 februari 1942 har Weijne överlämnat en promemoria i ämnet, vari förordats vissa ändringar i gällande statsbidragskungörelse. Häröver ha yttranden avgivits av vederbörande myndigheter.

I det följande lämnas en redogörelse för den verkställda utredningen och därav föranledda förslag.

Inledning.

Utredningsmannen har inledningsvis erinrat om att jag i 1941 års åttonde huvudtitel beträffande anslag för bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning framhållit bland annat, att erfarenheterna av den hittillsvarande barnbespisningen ådagalagt, att en väsentlig höjning av den statliga understödsverksamheten för detta ändamål mångenstädes vore önskvärd. Särskilt gällde detta i fråga om västkustlänen och de nordliga länen. Skolbarnsbespisningen hade medfört en glädjande förbättring av skolbarnens allmänna hälsotillstånd och även av deras förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. De särskilt för barnen menliga följderna av sänkt levnadsstandard och minskad tillgång på livsmedel hade motverkats. Den fortgående rationaliseringen inom skolväsendet hade i vissa delar av landet medfört en stark ökning av antalet barn, som måste dagligen äta ett mål i skolan. Från läkarhåll hade allmänt vitsordats olämpligheten ur näringssynpunkt av att barnen vore helt hänvisade till den kost, som de själva medförde.

Nämnda uttalande hade, framhåller *utredningsmannen*, i nuvarande situation fått ökad aktualitet. De ekonomiska förhållandena och läget beträffande vår livsmedelsförsörjning hade kommit den statsunderstödda skolbarnsbespisningen att alltmer framstå som ett av de viktigaste medlen att genom statliga åtgärder söka förebygga de för barnen menliga följderna av ökade försörjningssvårigheter. En av samhällets allra viktigaste uppgifter måste nu vara att såvitt möjligt sörja för, att det uppväxande släktets fysiska och psykiska hälsa icke undergrävdes genom rådande krisförhållanden. En väsentlig höjning av statsanslaget till skolbarnsbespisning tedde sig därför såsom ett angeläget önskemål.

I syfte att erhålla material för frågans bedömning hade från de länsstyrelser, som haft befattning med frågan, samt från statens folkskolinspektörer inhämtats vissa upplysningar, varjämte såväl ett 20-tal skoldistrikt, som nu anordnade bespisning utan statsbidrag, som också ett 20-tal distrikt, vilka åtnjöte statsbidrag för ändamålet, anmodats lämna mera summariska uppgifter. Slutligen hade från ett mindre antal skoldistrikt erhållits närmare redovisning för bespisningens organisation och kostnader.

Skolbarnbespisningens hittillsvarande omfattning.

Enligt befolkningskommissionens den 31 januari 1938 avlämnade betänkande i näringsfrågan (statens offentliga utredningar 1938: 6) hade under läsåret 1935/36 sammanlagt 270 skoldistrikt anordnat skolbespisning för bortåt 36,000 barn. Folkskolinspektörernas nu lämnade uppgifter visade, att efter nyssnämnda läsår ytterligare 54 skoldistrikt infört bespisning, vilken i dessa distrikt innevarande redovisningsår omfattade omkring 5,800 barn. Härvid hade hänsyn ej tagits till den med statsbidrag ordnade bespisningen. Möjligt vore, att något av de distrikt, som tidigare haft ordnad skolbarnbespisning, numera upphört härmed. Så torde dock icke ha skett annat än i rena undantagsfall. Av större betydelse syntes i detta sammanhang vara, att enligt inhämtade uppgifter åtskilliga distrikt med tidigare ordnad bespisning utvidgat densamma till att omfatta flera skolor och ett större antal barn. Dessutom framginge av de lämnade uppgifterna, att i icke så få fall varm mjölk eller choklad, välling och dylikt tillhandahållits skolbarnen utan att man ansett detta ha karaktär av skolmåltid.

Beträffande den statsunderstödda barnbespisningen kunde följande uppgifter lämnas.

För läsåret 1938/39 hade statsbidrag sökts med omkring 535,000 kronor, för läsåret 1939/40 med omkring 700,000 kronor, för läsåret 1940/41 med något över 1,000,000 kronor och för innevarande läsår med i runt tal 1,290,000 kronor. Antalet barn, för vilka den statsunderstödda barnbespisningen beräknats, hade innevarande läsår ökat med omkring 2,300. En sammanställning av ansökningarna och beviljade anslag för innevarande budgetår visade följande:

L ä n	Antal skoldistrikt	Kommunalskatt (medeltal)	Beräknat antal barn	Beräknat antal dagar	Beräknad dagskostnad per barn (medeltal), öre	Beräknad totalkostnad	Sökt statsbidrag	Beviljat bidrag
Stockholms	1	12: 87	200	212	30	12,720	6,360	3,000
Gotlands	1	18: 70	84	82	40	2,764	1,382	1,000
Södermanlands	1	7: 70	100	72	10	720	217	—
Blekinge	3	27: 21	494	100—152	38	18,120	13,746	7,000
Hallands	1	11: 90	3	130	43	150	120	—
Göteborgs o. Bohus	13	22: 31	3,479	40—214	47	176,320	138,591	65,000
Värmlands	6	12: 85	724	75—214	43	37,948	27,772	11,000
Gävleborgs	1	13: 30	273	180	28	15,000	7,500	4,000
Västernorrlands	14	25: 57	7,993	96—214	28	380,068	293,043	100,000
Jämtlands	2	21: 16	125	109—214	73	14,302	10,542	4,000
Västerbottens	12	19: 58	2,640	40—214	68	169,661	124,700	56,000
Norrbottnens	20	29: 85	17,816	36—214	54	954,387	665,818	275,000
Summa	75	—	33,931	36—214	42	1,782,160	1,289,791	526,000

Anmärkas kunde, att en å anslaget uppkommen reservation möjliggjort, att för budgetåret 1941/42 — såsom av tabellen framginge — kunnat fördelas väsentligt högre belopp än det för samma budgetår anvisade anslaget, 400,000 kronor. Jämväl borde observeras, att barnbespisning utan statsbidrag tidigare torde ha förekommit i vissa av ovan redovisade skoldistrikt liksom att samtliga dessa distrikt icke beviljats statsbidrag i den omfattning, att bespisningen kunnat ordnas enligt uppgjord plan. Det antal barn, som under innevarande redovisningsår erhöle bespisning i de statsunderstödda skoldistrikten, torde vara något mindre än det ovan angivna.

Behovet av vidgad barnbespisning.

Av folkskolinspektörerna hade icke mindre än 42 uttalat, att ett ökat behov av barnbespisning numera förefunnes, medan 7 inspektörer icke ansett detta vara fallet inom vederbörande inspektionsområden. Två folkskolinspektörer uttryckte sig mera tveksamt i frågan. Det förefölle av yttrandena som om behovet av barnbespisning vore relativt ringa i de södra delarna av landet; särskilt syntes detta gälla Småland, Skåne och Halland. Allmänt uppgäves av inspektörerna, att barnen från jordbrukarhem icke vore ur närings-synpunkt nämnvärt sämre ställda nu än tidigare, medan svårigheter i detta avseende konstaterades i fråga om barnen i industrialiserade trakter och i skogsbygder.

Sistnämnda förhållande sammanhänge med, att, enligt vad inspektörerna uppgivit, den främsta anledningen till det ökade behovet av skolbespisning vore ransoneringen av viktiga livsmedel. Särskilt framhölles, att brist på bröd och matfett ofta gjorde det svårt för hem, där en eller flera vuxna familjemedlemmar skulle utrustas med matsäck, att få tillräckligt av dessa livsmedel också för skolbarnen. Den allmänna prisfördyringen på matvaror angäves jämväl som orsak till ökat behov av skolbespisning. Folkskolinspektörerna, framför allt i Norrland, pekade i förevarande sammanhang även på den ökade centraliseringen av folkskoleväsendet och de långa skolvägarna. Slutligen framhölles i vissa fall, att inkallelser till militärtjänst och arbetslöshet medfört ett ökat hjälpbehov.

Då anslaget för statsbidrag till skolbarnsbespisning, som framginge av den i det föregående lämnade sammanställningen, redan nu vore synnerligen knappt, torde det ökade behovet icke kunna mötas utan en väsentlig höjning av anslaget. Som skäl för en sådan höjning kunde ytterligare anföras följande.

En närmare undersökning angående den tid, barnbespisning med statsbidrag fortgått i de enskilda fallen, gäve till resultat, att bespisningen mera sällan omfattat hela läsåret. I många fall hade den ej ens bedrivits under en hel termin; stundom uppgäves ett dagantal av mindre än 50. Då i de skoldistrikt det här gällde ett läsår i allmänhet omfattade minst 214 verkliga läs-dagar, hade bespisningen i sistnämnda fall icke ens fortgått fjärdedelen av läsåret. Givetvis måste detta betraktas som ett missförhållande. Skäl kunde visserligen åberopas för att skolbespisning icke nödvändigt skulle behöva anordnas varje dag under läsåret; under exempelvis augusti och september månader vore barnen i allmänhet vid särskilt god hälsa, näringsförhållandena vore bättre än senare under vintern etc. Dock syntes bespisning böra bedrivas åtminstone 125—150 dagar, om syftet med densamma skulle ernås.

Av de inkomna uppgifterna framginge, att ekonomiska skäl varit avgörande, när barnbespisningen inskränkts till att omfatta en relativt kort del

av läsåret. Till belysning härav kunde citeras följande utdrag av skrivelser från nedannämnda skoldistrikt.

Hortlax: »Ett ökat behov av skolbarnsbespisning har uppstått under de sista åren. Krav på utökning av bespisningen har vid flera tillfällen framförts från föräldrahåll. Detta kan ej åstadkommas annat än genom väsentlig höjning av statsbidraget.»

Överkalix: »För många barn är skolfrukosten dagens huvudmål — vi ha barnrika familjer med undernärda barn. Större statsbidrag erfordras, så att bespisningen kan få pågå flera dagar, än vad nu är fallet.»

Ålsby: »Bespisningen pågår här i allmänhet endast 1—2 månader, alldenstund anslaget ej räcker för längre tid.»

Anslagets otillräcklighet i de enskilda fallen framginge också därav, att statsbidraget, som vore avsett att täcka upp till 50 procent — i vissa fall 80 procent — av de totala kostnaderna, visat sig kunna täcka endast en betydligt lägre procent av utgiften, oaktat bespisningen ofta begränsats till en kortare del av läsåret. Sålunda hette det i yttrande från Tändö skoldistrikt:

»Bespisning skall äga rum — — — 48 dagar. — — — Statsbidrag utgår med endast kronor 1,500:—. Detta bidrag skulle motsvara 80 procent av kostnaden men motsvarar i verkligheten endast omkring 30 procent. Högre statsbidrag ovillkorligen nödvändigt i fortsättningen.»

I nedanstående tabell hade på grundval av inkomna uppgifter gjorts en sammanställning för några skoldistrikt, där statsbidraget utgått med relativt låga belopp, av dels de totala utgifterna för barnbespisningen under läsåret 1940/41, dels statsbidragets storlek:

Skoldistrikt	Kommunal- skatt	Totalkostnad	Statsbidrag	
			i kronor	i %
Örträsk	10: —	3,230: —	900: —	28.0
Gällivare	16: 80	122,000: —	29,000: —	24.0
Hortlax	24: 71	8,002: —	3,000: —	37.5
Piteå socken	26: 21	33,794: —	9,000: —	26.5
Töre	34: 78	19,000: —	8,000: —	42.0

Givet vore, att ett oförändrat anslag på grund av den fortgående prisstegringen på livsmedel komme att för nästkommande budgetår visa sig ännu mera otillräckligt. Sålunda utvisade socialstyrelsens beräkningar den 1 januari 1942 en indexsiffra för posten livsmedel av 156. Motsvarande siffra den 1 oktober 1941 hade varit 149 och den 1 januari 1941 140.

Mot bakgrunden av nu anförda förhållanden framstode en avsevärd anslagshöjning från statens sida till skolbarnsbespisningen såsom ofrånkomlig. Ett anslag för budgetåret 1942/43 om 1,000,000 kronor syntes sålunda kunna ifrågasättas. Om icke det statsfinansiella läget ansåges utgöra ett bestämt hinder, torde än högre anslag vara motiverat.

Emellertid vore det samtidigt, med hänsyn till rådande läge, av största vikt, att anslagsmedlen komme till en så rationell användning som möjligt. Det gällde med andra ord att med begränsade medel nå största effektivitet. I detta hänseende uppställde sig frågan, huruvida nu gällande grunder för statsbidraget vore ägnade att garantera ett ur skilda synpunkter lämpligt utnyttjande av bidragsmedlen.

Behovet av ändring i gällande bestämmelser.

De allmänna villkoren (§ 1). Utredningsmannen har erinrat, att statsbidragskungörelsen först och främst uppställde vissa allmänna förutsättningar, vilka ett skoldistrikt måste uppfylla för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Sålunda kan bidrag endast utgå till skoldistrikt på landsbygden. Vidare erfordras, att distrikt med hänsyn till det kommunala skattetrycket är i behov av statsbidrag till bestridande av kostnaderna för bespisningen eller på grund av särskilda omständigheter finnes böra erhålla sådant bidrag. I fråga om nämnda förutsättningar, framhåller *utredningsmannen*, syntes någon ändring för närvarande icke påkallad. Bestämmelserna syntes lämna erforderliga möjligheter till hänsynstagande till omständigheterna i de särskilda fallen.

Såsom förutsättning för statsbidrag till skolbarnsbespisning gäller därjämte »att inom distriktet behov av sådan bespisning föreligger med hänsyn till rådande arbetslöshet, antalet barnrika familjer med särskilt låg inkomst, antalet barn med långa skolvägar eller annan därmed jämförlig omständighet».

I syfte att erhålla närmare belysning av frågan, huruvida de av 1941 års riksdag beslutade centraliseringsåtgärderna beträffande folkskoleväsendet påkallade någon uppmjukning av sistnämnda statsbidragsvillkor, hade Kungl. Maj:t den 13 juni 1941 anbefallt skolöverstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen taga denna fråga under övervägande. *Överstyrelsen* hade emellertid efter samråd med medicinalstyrelsen förklarat sig icke anse, att de redan vidtagna eller planerade rationaliseringsåtgärderna påkallade någon ändring i nu förevarande hänseende. Barn, som på grund av lång skolväg under stor del av dagen vore borta från hemmet, borde visserligen i den utsträckning så lämpligen kunde ske i skolan erhålla lagad mat, men i statsbidragskungörelsen omnämndes ju bland förutsättningarna för statsbidrag till skolbarnsbespisning också antalet barn inom skolområdet med lång skolväg.

Med hänsyn till vad överstyrelsen sålunda anfört syntes, anför *utredningsmannen*, icke heller beträffande sist citerade statsbidragsvillkor någon ändring för närvarande påkallad.

I fråga om de allmänna statsbidragsvillkoren, avseende urvalet av de skoldistrikt, vilka borde komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning, syntes alltså för närvarande icke böra ifrågasättas någon förändring av gällande bestämmelser. Dessa syntes nämligen icke lägga hinder i vägen för hårt skattetyngda skoldistrikt, där särskilt starkt behov av skolbarnsbespisning föreläge, att komma i åtnjutande av statsunderstöd för ändamålet, förutsett givetvis att vederbörande riksstatsanslag icke utmättes alltför snävt; såsom ovan framhållits borde emellertid för nästa budgetår en väsentlig höjning av anslaget storlek ske. Det statsfinansiella läget gjorde det å andra sidan angeläget att, såsom likaledes förut antytts, alla möjligheter att ordna bespisningen rationellt tillvaratoges.

De speciella villkoren (§ 6). Såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag gäller i princip, att *samtliga* barn vid skola, där statsunderstödd

barnbespisning är anordnad, skola bliva i tillfälle att — såvitt särskilt hinder ej möter — varje läsdag *kostnadsfritt* erhålla en måltid under den tid bespisningen vid skolan pågår. Där så påkallas för ett ändamålsenligt anordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest, må dock länsstyrelsen föreskriva eller medgiva undantag från den nämnda principen.

Länsstyrelserna kunde sålunda, framhåller *utredningsmannen*, dispensera från föreskriften, att samtliga barn skulle få tillfälle att deltaga i bespisningen. Såsom av redogörelsen nedan komme att framgå hade även sådan dispens i ett fåtal fall lämnats. I 1941 års åttonde huvudtitel hade departementschefen framhållit lämpligheten av att det tillsäges, att ytterligare garantier skapades för att anslagsmedlen komme just de skolbarn till godo, som bäst behövde utspisning i skolan. Riksdagen hade emellertid framhållit¹, att den ändring, som år 1940 efter riksdagens hörande vidtagits i berörda bestämmelser, enligt riksdagens mening redan i tillräcklig utsträckning tillgodosåge ifrågasvarande syfte, och hade därför icke funnit skäl föreligga till en ytterligare uppmjukning av statsbidragsvillkoren.

I syfte att erhålla uppgifter om, i vilken omfattning och efter vilka grunder länsstyrelserna föreskrivit eller medgivit undantag från principen att samtliga barn skulle erhålla tillfälle att deltaga i skolbarnsbespisning, där sådan anordnats med statsunderstöd, hade yttranden inforrats från vederbörande länsstyrelser.

Länsstyrelserna i Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Värmlands län hade icke föreskrivit eller medgivit undantag från nämnda statsbidragsvillkor.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län hade för två av de tretton skoldistrikt, där barnbespisningsverksamhet förekommit, på framställning medgivit sådant undantag. Det ena av de två skoldistrikt, som av ekonomiska skäl och med hänsyn till knappheten av tillgängligt lokalutrymme icke ansett sig kunna utsträcka verksamheten till att avse samtliga barn, hade medgivits rätt att från bespisningen undantaga dels barn med lång skolväg, som med bidrag av statsmedel varit inackorderade i enskilda hem i skolans närhet, dels barn, vilkas hem varit belägna så nära skolan, att de kunnat erhålla måltid i hemmet under måltidsrast, dels ock vissa barn, vilka av andra skäl icke ansetts vara i behov av tillfälle att deltaga i bespisningen. Det andra av de två skoldistrikt hade med hänsyn till den avsevärda kommunalskatten ansett sig kunna anordna bespisning allenast för folkskolans två yngsta årsklasser, vilka ansetts vara i mest trängande behov av att erhålla ett mål lagad mat under frukostrasten. Av övriga elva skoldistrikt hade medgivande till undantag icke ifrågasatts.

Länsstyrelsen i Västerbottens län hade medgivit undantag för tio skoldistrikt. Såsom skäl för att skolbarnsbespisning icke kunnat anordnas i den omfattning, som i nämnda författningsrum föreskrivits, hade huvudsakligen framhållits, att skoldistrikt icke ansett sig ekonomiskt kunna genomföra bespisningen av samtliga skolbarn. Bespisningen hade därför i flera skoldistrikt i regel enbart kunnat beviljas barn från fattiga hem, som bodde så långt från skolan att de måst medföra matsäck. För medgivande av undantag hade länsstyrelsen därför icke funnit det lämpligt att föreskriva särskilda grunder. Såsom länsstyrelsen vid tidigare tillfälle framhållit borde den omständigheten, att vissa föräldrar ansåges kunna försörja sina barn, icke utgöra hinder för vederbörande skoldistrikt att erhålla den ekonomiska hjälp, som statsbidraget utgjorde. Genom dessa bidrag hade bespisningen möjliggjorts i de mest ömmande fallen.

¹ Riksdagens skrivelse 1941 nr 8, punkt 144.

Länsstyrelsen i Norrbottens län hade endast i två fall medgivit undantag i ifrågavarande avseende. I båda fallen hade länsstyrelsen medgivit, att bespisningen finge anordnas endast för sådana barn, som med hänsyn till skolvägarnas längd i annat fall måst medföra matsäck. I det ena fallet skulle bespisningen därjämte omfatta barn, som hade sin bostad i skolans närhet men av ekonomiska eller andra orsaker vore i behov av bespisningen. Vid prövning av ärendena hade länsstyrelsen jämväl tagit hänsyn till att bespisningen, därest undantag ej medgäves, skulle på grund av statsbidragets begränsning kunnat pågå alltför kort tid för att densamma skulle medföra önskad verkan.

De hörda länsstyrelserna hade icke ansett, att behov yppat sig av närmare anvisningar till ledning vid utövandet av den befogenhet, som jämlikt ovan nämnda författningsrum tillagts länsstyrelserna. Länsstyrelsen i *Västernorrlands län* hade därvid uttalat, att det givetvis vore mest önskvärt, att bespisningen omfattade en skolas samtliga barn. I den mån inskränkningar av ekonomiska skäl måste ske, syntes desamma tills vidare böra få utformas i enlighet med förhållandena å de olika orterna. Med hänsyn till att av statsbidrag numera i regel kunde bestridas allenast en mindre del av kostnaderna för bespisningen, under det att huvuddelen fölle på skoldistriktet, torde jämväl skälig hänsyn till dessas önskemål och uppfattning få tagas.

Delade meningar kunde, framhåller *utredningsmannen*, göra sig gällande rörande principfrågan om en social välfärdsanordning av här förevarande slag borde kostnadsfritt stå öppen för alla barn, alltså även för sådana från relativt välbärgade hem. På grund av det tryckta ekonomiska läget, som tvingade såväl staten som kommunerna till den största sparsamhet, vore emellertid problemställningen nu och för avsevärd framtid en annan. Då medlen icke räckte till för en allmän bespisning, måste en fördelning göras. I detta läge syntes det riktiga vara att disponera för ändamålet tillgängliga anslag så, att det största behovet bleve tillfredsställt.

I de till folkskolinspektörerna utsända frågeformulären hade spörsmålet om den kostnadsfria skolbespisningens eventuella begränsning till vissa elevgrupper upptagits till behandling. Av de insända svaren framginge, att 34 inspektörer ansåge att behovsprövning borde ske vid skolbarnsbespisning. Flera inspektörer framhölle som skäl för denna uppfattning, att det ej torde bli möjligt för det allmänna att inom avsevärd tid införa en för alla kostnadsfri skolbespisning. Mot behovsprövning uttalade sig 12 inspektörer, medan övriga ej framlade någon bestämd uppfattning.

I de inkomna yttrandena hade frågan, huruvida alla barn i vederbörande skola borde erhålla rätt att delta i skolbespisningen, föranlett särskilda uttalanden av tvenne folkskolinspektörer och ett skoldistrikt.

Folkskolinspektören i Västerbottens mellersta inspektionsområde yttrade: »Att barnbespisningen fått en ringa omfattning hör nämligen samman med, att distrikten finna det mindre tilltalande att anordna bespisning vid några skolor för alla barn oberoende av föräldrarnas ekonomiska förhållanden, medan ingen bespisning kan anordnas vid andra skolor av ekonomiska skäl, oaktat många av barnen vid dessa äro minst lika behövande som de sämst ställda i de förstnämnda skolorna.»

Folkskolinspektören i Västerbottens södra inspektionsområde anförde: »På grund av författningsbestämmelser att alla barn skola ingå i bespisnings-

anordningen ha skoldistriktet i allmänhet icke ordnat med bispisning. Då statsbidrag utgått till jämförelsevis liten procent av kostnaderna, har det blivit för dyrt för skoldistriktet, om alla barn — alltså även till föräldrar, som mycket väl skulle kunna och även vilja själva bekosta vad på dem skulle ankomma — skulle erhålla bispisning. Därför har man föredragit att på egen bekostnad anordna bispisning för att på sådant sätt kunna ge de behövande hjälp. Men i de flesta fall har tanken icke förverkligats.»

Sävars skoldistrikt yttrade: »Många barn, som ha skolskjuts, i varje fall sådana från fattiga hem, skulle nog behöva bispisning. I åtskilliga fall även andra från fattiga eller vanskötta hem på längre avstånd från skolan. Troligen skulle dessa redan ha erhållit bispisning, om ej villkoret för statsbidrag varit, att *alla* barn i skolan skulle bispisas. Detta bör enligt skolstyrelsens mening undanröjas och behovsprövning tillämpas. I Norrland, där bybebyggelse är regel, ha ju många barn nära till skolan och kunna gå hem och äta frukost.»

I förevarande sammanhang vore det av intresse, yttrar *utredningsmannen* vidare, att undersöka, hur de skoldistrikt, som anordnade skolbispisning utan statsbidrag, ordnat ifrågavarande spörsmål.

Stockholm. För ändamålet är i stadens utgifts- och inkomststat upptaget ett anslag till »bispisning av behövande folkskolebarn». Uppgifter angående de bispisningssökande barnens ekonomiska och sociala förhållanden infordras alltid, även när det gäller barn, som önska bispisning mot avgift. Ansökan om bispisning prövas av lokalkommittéer för barnbispisningen. En sådan kommitté finnes för varje överlärodistrikt med vederbörande överlärare som ordförande. Övriga medlemmar äro utsedda av vederbörande skolråd, fattigvårdsstyrelse m. fl. Som ledning men utan förbindande verkan har Stockholms folkskolelednings ekonomiska nämnd fastställt vissa inkomstgränser, vilka vid behov av bispisning böra anses föreligga. Kommittéerna söka förskaffa sig ett helhetsomdöme om varje särskilt fall och taga därvid hänsyn till sådana omständigheter som sjukdom i hemmet o. s. v., vilka icke göras till föremål för exakt ekonomiskt bedömande. Till ett enhetligt bedömande av dessa frågor bidrager, att ett av folkskoleledningens ekonomiska nämnd utsett sakkunnigt biträde är närvarande vid lokalkommittéernas sammanträden.

Bispisningen är i huvudsak en middagsbispisning, d. v. s. måltiden består av två varierande rätter. Denna måltid serveras i regel under frukostrasten. Endast i några skolor, företrädesvis i de mindre välsituerade stadsdelarna, serveras såväl frukost, bestående av gröt och mjölk, som middag. Frukosten serveras därvid under frukostrasten och middagen vid skolarbetets slut. I vissa små isolerade skolor utan fullständig bispisning serveras under frukostrasten ett frukostmål, som utom av gröt och mjölk består av smörgås.

Medeltalet skolbarn utgjorde under vårterminen 1941 28,487. Av dessa erhöles per dag i medeltal 842 barn frukost och 7,174 middag gratis under det att i medeltal 332 erhöles frukost och 1,617 middag mot avgift. Priserna för måltiden utgjorde för de betalande barnen under vårterminen 1941 för middagen 50 öre, för frukost, bestående av gröt och mjölk, 15 öre, och för frukost, bestående av gröt, mjölk och smörgås, 25 öre.

Göteborg. Antalet barn i skoldistriktet utgjorde läsåret 1940/41 i genomsnitt 19,750. Av dessa deltog i bispisningen under höstterminen 6,117 och under vårterminen 6,392 (medeltal per dag). Härav betalade 580 barn 25 öre per dag och måltid. Anledningen till att dessa barn, vilka icke på grund av att föräld-

rarna voro svagt bemedlade lämnats tillträde till bespisningen, fått deltaga i densamma, har varit, att de av olika anledningar (lång skolväg, moderns samsättning utom hemmet och dylikt) ej kunnat erhålla lämplig mat i sitt hem. En kommitté, bestående av lärare och lärarinnor inom vart och ett av överlärdistrikten, biträder överläraren med prövningen av inkomna ansökningar om deltagande i bespisningen.

Borås. Antalet lärjungar vid folkskolorna inom det egentliga stadsområdet utgjorde läsåret 1940—1941 i genomsnitt 3,528. Under höstterminen 1940 utgjorde antalet i bespisningen deltagande barn i medeltal 772 per dag, varav 594 deltog i bespisningen utan avgift och 178 mot ersättning. Motsvarande siffror för vårterminen 1941 voro respektive 816, 639 och 177. De betalande barnen erlade 25 öre per portion. — Bespisningsverksamheten inom skoldistriktet handhaves av barnbespisningsnämnden, som tillsatts av folkskolestyrelsen. Uttagningen av barnen — även de betalande — omhänderhaves av en vid varje skola inom lärarkåren tillsatt bespisningskommitté med vederbörande överlärare som ordförande. Uttagningen sker under samverkan med stadens socialvårdsbyrå.

Eskestuna. Vid utgången av juni månad 1941 utgjorde barnantalet vid stadens folkskolor 2,909. Under sistförflutna läsår deltog 623 elever i bespisningen, varav 429 kostnadsfritt och 194 mot avgift. Avgiften utgjorde under läsåret 25 öre per måltid, bestående av i regel två rätter lagad mat.

I regel få alla barn, som så önska, deltaga i bespisningen. Nästan samtliga barn med långa skolvägar begagna sig av denna möjlighet. Har modern utarbete eller är hon på grund av sjukdom oförmögen till hushållsarbete, beredas barnen möjlighet till bespisning. Huruvida avgift skall erläggas eller ej beror på hemmets ekonomi. Vissa grunder, baserade på inkomstförhållandena och barnantalet, följas härvid. Härvid tages jämväl hänsyn till äldre hemmavärande barns inkomst. Om inkomsten minskas eller familjen drabbas av sjukdom, överföres betalande barn till gruppen icke betalande. Prövningen verkställs av en av folkskolestyrelsen tillsatt barnbespisningskommitté, i vilken stadens folkskolinspektör är ordförande. Denne avgör i enstaka fall ensam frågan med tillämpning av nämnda grunder.

Sundbyberg. Av de vid stadens folkskolor läsåret 1940/41 inskrivna 785 lärjungarna deltog nämnda läsår 90—100 elever i bespisningen, varav cirka 15 mot en avgift av 45 öre per måltid. De betalande barnen utgjordes av barn, som på grund av lång skolväg eller annan särskild anledning, såsom moderns arbete utom hemmet, ansågos böra beredas tillfälle att deltaga i bespisningen och som på grund av hemmens ekonomiska förhållanden icke voro berättigade att gratis deltaga i bespisningen. Ansökningarna om deltagande i bespisningen prövas av stadens sociala byrå.

Naacka. Under läsåret 1940/41 var skolbarnsbespisning anordnad vid skoldistriktets samtliga folkskolor samt vid kommunala mellanskolan därstädes. Samtliga barn, som så önskade, ägde deltaga i bespisningen. Kommunala mellanskolans elever erlade en avgift av 40 öre per måltid. För folkskolans elever tillhandahölls skolmåltiden antingen kostnadsfritt eller mot en avgift av 25 öre per måltid. Vederbörande skolas tillsyningslärare samt skolans tillsyningsman, utsedd av skolstyrelsen bland dess ledamöter, avgjorde, huruvida lärjungarna skulle äga kostnadsfritt deltaga i bespisningen eller ej. Några direktiv för prövningen av denna fråga voro ej givna. Regelmässigt befriades de elever från avgift, vilkas fäder voro inkallade till militärtjänstgöring. Antalet lärjungar vid folkskolan utgjorde nämnda läsår 727. Medeltalet per dag bespisade barn vid folkskolan utgjorde 489, varav i medeltal 143 elever per dag erhöilo skolmål-

tiden kostnadsfritt. Denna utgjordes i regel under fem av veckans dagar av smör och bröd, eventuellt ost, samt en lagad rätt och den sjätte dagen av s. k. Oslofrukost. Medelkostnaden, oavsett kostnaden för lokaler, bränsle och lyse, utgjorde under vårterminen 1941 34,4 öre per portion.

Av de *tjugo skoldistrikt*, från vilka mera summariska uppgifter erhållits och som anordna skolbespisning utan statsbidrag, är det endast ett, där skolmältiden avgiftsfritt stått öppen för alla barn. I detta distrikt, Färö i Gotlands län, bestrides kostnaden helt av fondavkastning. Av distriktets 106 skolbarn begagnade sig 53 av den lämnade förmånen. I samtliga andra fall gäller, att bespisningen varit begränsad till sådana barn, där särskilda skäl föreligga för hjälpåtgärder. Vanligt är dock, att bespisningen mot en mindre avgift står öppen också för andra elever. Behovsprövningen synes ej vara rigorös. Sälunda upplyses i några fall, att intet barn, vars föräldrar önskat bespisning, behövt avvisas.

Sammanfattningsvis kunde alltså sägas, att skoldistrikt, som med kommunala medel anordnade bespisning för skolbarn, praktiskt taget alltid förbehöle sig rätten att pröva de barns behov, som anmält sig till bespisningen. Det syntes kunna ifrågasättas, huruvida icke i nuvarande statsfinansiella läge detsamma borde gälla även i de fall, där statsbidrag utginge.

Det vore två olika men med varandra intimt sammanhängande spörsmål, det i förevarande sammanhang gällde. Den första frågan avsåge, huruvida som villkor för statsbidrag till skolbarnsbespisning borde även i fortsättningen principiellt krävas, att *samtliga* barn vid den skola, där bespisning vore ordnad, skulle ha rätt deltaga i skolmältiden. Den andra frågan avsåge, om skolbespisning borde tillhandahållas alla däri deltagande barn *utan kostnad* för vederbörande målsman.

Beträffande det förnämnda spörsmålet vore att märka, att länsstyrelse redan nu kunde medgiva undantag från regeln, att skolmältiden skulle vara tillgänglig för alla barn i viss skola. Det kunde synas, som om någon ytterligare uppmjukning på denna punkt ej vore erforderlig. Av de inkomna yttrandena framginge emellertid, att bestämmelsen syntes ha varit ett hinder för anordnande av bespisning, som eljest torde ha kommit till stånd. Uppenbarligen vore man i skoldistriktet icke övertygad om möjligheten att erhålla dispens från ifrågavarande föreskrift. I varje fall ville man icke på vinst och förlust vidtaga de förberedelser, som erfordrades vid ordnande av skolbespisning. Då bestämmelsen i sin nuvarande form ej inbjöde till ordnande av barnbespisning i vissa fattiga skoldistrikt, där dylik bespisning vore i hög grad av behovet påkallad, torde det vara lämpligare att ersätta den med andra föreskrifter.

Det förefölle vid sådant förhållande ändamålsenligt, att i författningen ut-sades, för vilka grupper av barn statsbidraget ville garantera skolbespisning. Därvid torde man ha god ledning av erfarenheten från de skoldistrikt, vilka ordnat bespisning helt med kommunala medel. Främst borde skolmältiden stå öppen för alla barn från ekonomiskt svaga hem eller där förhållandena i hemmet av andra skäl, exempelvis moderns sjukdom eller förvärvsarbete utom hemmet, hindrade barnen att under frukostrasten erhålla en ur närings-synpunkt fullgod måltid. Vidare syntes barn med långa skolvägar — varvid som mätare på skolvägens längd borde gälla, huruvida barnen under frukost-

rasten hunne besöka hemmet eller icke — böra ha tillgång till skolmåltid. Slutligen borde denna givetvis stå öppen för klena och sjuka barn, vare sig läkare konstaterat behovet av skolmåltid eller detta behov utan vidare stode klart även för lekmannen.

En sådan formulering av författningen borde givetvis icke utgöra hinder för skoldistrikt att inrätta bespisning för *alla* barn vid viss skola. Över huvud taget borde skoldistriktet i detta avseende beredas frihet att ordna så som i det enskilda fallet vore lämpligast. Där måltiden ej ansåges böra stå öppen för alla barn, borde uttagningen av de i måltiden deltagande barnen ske genom skolstyrelse, överlärare eller klasslärare. Då så vore lämpligt, borde samråd äga rum med annan kommunal myndighet, t. ex. socialvårdsbyrå. Prövningen borde ej vara rigorös eller på annat sätt ägnad att för målsmännen framstå som en fattigvårdsangelägenhet. I detta sammanhang förtjänade framhållas, att i skoldistrikt, där behovsprövning hittills förekommit, den allmänna erfarenheten vore, att några större olägenheter icke varit förenade med dylik prövning. Måhända kunde det bli påkallat, att skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar rörande förevarande spörsmål.

Rent allmänt kunde sägas, att statsbidragen för skolbespisning hittills varit begränsade till så ekonomiskt svaga bygder i vårt land, att eventuella avgifter från målsmännen för barnens deltagande i skolmåltid icke skulle fått någon större ekonomisk betydelse för det allmänna. I samma mån som statsbidragen utsträcktes till ett större antal kommuner, erhöles nämnda spörsmål dock delvis annan karaktär. På många orter hade barnbespisningen sin största betydelse genom att förhjälpa barn med långa skolvägar till ett mål varm mat under skoldagen. Det vore också att hoppas, att skolbespisningen skulle utsträckas till allt flera distrikt med centraliserat skolväsen eller eljest långa avstånd mellan hem och skola. I sådana fall vore det icke uteslutet, att ganska många av målsmännen visade sig vara i den ekonomiska ställningen att de utan större svårighet skulle kunna erlagga en mindre avgift, som i intet fall borde överstiga självkostnaden för skolmåltiden. Av i det föregående lämnad redogörelse framginge exempelvis, att i Nacka skoldistrikt, där dock icke samtliga barn deltog i skolbespisningen, det stora flertalet målsmän erlade ekonomisk ersättning för förmånen av skolmåltid. Nämnda skoldistrikt vore givetvis av annan socialekonomisk struktur än sådana distrikt, där statsbidrag för närvarande kunde komma i fråga. Förhållandet vore det oaktat värt att uppmärksammas.

Även om man som sagt kunnat utgå ifrån, att de skoldistrikt, som hittills erhållit statsbidrag för skolbespisning, räknade så få ekonomiskt välställda målsmän, att dessas eventuella avgifter för skolmåltiden icke skulle spela större ekonomisk roll, hade det dock ansetts vara av intresse att närmare undersöka denna fråga. Till de omkring tjugo distrikt med statsunderstödd skolbespisning, som enligt vad ovan nämnts lämnat vissa uppgifter, hade också riktats frågan, för hur många i bespisningen deltagande barn målsmännen skulle kunna tänkas erlagga en mindre avgift av exempelvis 25—40 öre, därest behovsprövning tillämpades. Svar hade erhållits från sammanlagt 15 skoldistrikt, av vilka åtta hade skolmåltiden öppen för samtliga barn vid vederbörande skola. Bespisningen omfattade i dessa distrikt omkring 2,650 barn. Vederbörande uppgiftslämnare, skolstyrelsens ordförande eller överläraren, ansågo att avgift kunde under nyss angivna förutsättning komma

att erläggas för omkring 800 av dessa barn eller 30 procent. I de övriga sju skoldistrikten deltog av 4,420 skolbarn omkring 2,950 i skolbespisningen. Avgift beräknades kunna erläggas för sammanlagt omkring 430 barn eller drygt 14 procent av de i skolmåltiden deltagande. Procentsiffran vore här som syntes åtskilligt lägre, vilket torde bero på att redan vid uttagningen av barnen hemmens ekonomiska förhållanden uppmärksammats.

Här anförda siffror kunde ej betraktas annat än som stickprov, och deras värde vore begränsat. De gåve dock en antydning om att avgifter från vissa målsmän för skolmåltiden kunde minska såväl statens som kommunernas utgifter för barnbespisningen och därmed, vilket vore det viktigaste, möjliggöra att allt flera barn bleve delaktiga av denna välfärdsanordning.

Starka skäl kunde alltså anföras för att bestämmelsen om att skolmåltiden alltid skulle vara kostnadsfri borde utgå ur kungörelsen. Liksom vid uttagningen av barnen borde dock största möjliga frihet lämnas åt skoldistriktet att ordna saken på i de enskilda fallen lämpligaste sätt. Sålunda torde det ej sällan vara riktigtast att icke uttaga någon avgift.

Utredningsmannen har även framlagt förslag till ändrad lydelse av § 6 i kungörelsen angående skolbarnsbespisning. Till jämförelse återgives här även gällande lydelse:

Gällande lydelse:	Utredningsmannens förslag:
<p style="text-align: center;">§ 6</p> <p>Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse:</p> <p>a) att, därest för ett ändamålsenligt ordnande av skolbarnsbespisningen inom länet eller eljest länsstyrelsen ej annorlunda föreskrivit eller medgivit, samtliga barn vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, med undantag av sådana barn, till vilkas inackordering i skolhem eller arbetsstuga statsbidrag utgår, bliva i tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag kostnadsfritt erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,</p> <p>b) att bespisningen — — — av länsstyrelsen, samt</p> <p>c) att kostnaderna — — — övriga omständigheter.</p>	<p style="text-align: center;">§ 6</p> <p>Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse:</p> <p>a) att barn med långa skolvägar, klena och sjuka barn samt barn från hem med svag ekonomisk ställning eller från hem, vars förhållanden i övrigt icke medgiva tillhandahållande under frukostrasten av en ur näringspunkt fullgod måltid, i första hand beredas tillfälle att, så vitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag erhålla en måltid under den tid, bespisningen pågår vid skolan,</p> <p>b) att de i skolmåltiden deltagande barnen erhålla densamma kostnadsfritt eller, i den mån skoldistrikt för vissa fall så bestämt, mot en avgift, som icke må överstiga den beräknade kostnaden,</p> <p>c) = nuvarande punkt b),</p> <p>d) = nuvarande punkt c).</p>

Därutöver borde enligt utredningsmannen i § 3 angivas, att ansökningshandlingarna skulle innehålla uppgift om antalet barn, för vilkas deltagande i bespisningen avgift kunde beräknas komma att utgå, samt huru mycket av de beräknade kostnaderna för bespisningen, som kunde anses härigenom komma att täckas. Statsbidraget borde sedan beräknas med utgångspunkt från den kvarstående kostnaden. Härigenom komme statsbidrag att i viss mån utgå också för sådana barn, för vilka avgift erlades, nämligen i den mån avgiften icke täckte de verkliga kostnaderna för skolmåltiden. Mot detta torde intet vara att invända, då målsmannens avgifter borde hållas i underkant av den verkliga kostnaden och såväl stat som kommun borde bidraga till resterande kostnad.

I fråga om kosthållningen gäller för närvarande att bespisningen skall anordnas i överensstämmelse med de anvisningar i ämnet, som i samråd med skolöverstyrelsen må utfärdas av medicinalstyrelsen. Sådana anvisningar ha — senast år 1941 — utfärdats av sistnämnda myndighet (se »Meddelanden från kungl. medicinalstyrelsen», nr 82). Anvisningarna innehålla, förutom allmänna råd, talrika exempel på ändamålsenliga såväl frukost- som middagsrätter med tillagningsföreskrifter. Något behov av ytterligare anvisningar beträffande kosthållningen erfordras icke för närvarande enligt utredningsmannens mening.

Lokaler för skolbespisning m. m.

I det till folkskolinspektörerna utsända frågeformuläret hade också frågats, huruvida brist på lämpliga lokaler varit ett hinder för anordnande av skolbarnsbespisning, som eljest torde ha kommit till stånd. Av de folkskolinspektörer, som mera bestämt uttalat sig på förevarande punkt, hade 22 besvarat frågan med ja, under det att 24 icke ansett att lokalbrist hittills hindrat ordnande av skolmåltid. Det framginge emellertid av de sistnämndas svar, att i åtskilliga fall lokalhinder torde möta för skolbespisningen, om ett större intresse för denna anordning komme till stånd. Vidare förklarades, att i vissa fall lokalsvårigheter hindrat införande av skolmåltid med varm mat, varför man måst inskränka sig till s. k. oslofrukost. Stundom hade man ordnat bespisningen utanför skolan, antingen genom förhyrande av lämplig lokal eller, där antalet barn varit ringa, genom måltidsinackordering i enskilda hem.

I detta sammanhang borde påpekas, att i flera fall jämväl framhållits svårigheten att erhålla lämplig personal för skolbespisning. Också ransoneringen sades vara ett hinder för ordnande av skolmåltid, då den försvårade anskaffandet av erforderliga matvaror.

Skulle barnbespisningen kunna utvecklas till önskvärd omfattning, krävdes säkerligen åtgärder för inredande av lämpliga lokaler för denna verksamhet. Problemet funnes i alla skolor men vore sannolikt mera svårlost i de större. Vore barnantalet mycket ringa, torde man relativt lätt kunna finna en lösning, som åtminstone provisoriskt kunde betraktas som tillfredsställande.

Frågan om lokaler för bland annat barnbespisning hade berörts av *folkskolans besparingssakkunniga* i deras den 24 augusti 1940 avgivna betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. (statens offentliga utredningar 1940: 24, sid. 33 ff.). De sakkunniga hade anfört i huvudsak följande.

I många skolor såväl i stad som på landsbygd vore förhållandena sådana, att ett större eller mindre antal barn under den längre rast, som vanligen förekommer, kvarstannade i skolan och där intog sin frukostmåltid. Det vore ur flera synpunkter olämpligt, att barnen därunder vistades i klassrum eller kapprum. I de skolor, där annat lämpligt utrymme ej funnes disponibelt för ändamålet, syntes därför särskilt frukostrum vara erforderligt. Detta torde då kunna anses utgöra ett för skolan nödvändigt utrymme och på grund därav böra hänföras till den grupp av lokaler, till vilka bidrag av statsmedel borde kunna utgå.

Efter att ha erinrat om skolbarnsbespisningens utveckling hade de sakkunniga anfört, att många skoldistrikt å landsbygden saknade för bespisning

lämpliga lokaler, vilket förhållande i hög grad försvårat bespisningens ordnande på ett ändamålsenligt sätt. Med hänsyn till den betydelse skolbarnbespisningen hade för de barn, vilka åtnjöte denna förmån, och då verksamheten i fråga indirekt torde kunna inverka fördelaktigt på arbetsresultatet i skolan, syntes övervägande skäl tala för att statsbidrag även borde lämnas för anskaffande av för en ändamålsenligt ordnad bespisning erforderliga lokaler. Dylikt bidrag borde utgå även till skoldistrikt, som anordnade skolbarnbespisning utan att statsbidrag till verksamheten åtnjötes. Bidrag till frukostrum och barnbespisningslokal borde utgå efter prövning i varje särskilt fall och beviljas endast, då verkligt behov av ifrågavarande anordning förefunnes. I regel borde det vara tillfyllest med ettdera av nämnda utrymmen i en skola, till följd varav särskild barnbespisningslokal mera undantagsvis bleve behövlig.

De sakkunnigas förslag hade ännu icke — fränsett de delar, som berörde själva handläggningen av frågor om statsbidrag till skolbyggnader m. m. — föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Det syntes lämpligt att vid överarbetning av förslaget spörsmålet om statsbidrag till barnbespisningslokaler ägnades särskild uppmärksamhet. Därvid borde också prövas möjligheten och lämpligheten av att statsbidrag för ordnande av dylik lokal skulle kunna utgå även i sådana fall, där det ej gällde att uppföra ny skolbyggnad utan allenast att inom en äldre skolanläggning genom annan disposition av tillgängliga utrymmen tillgodose det lokalbehov, varom här vore fråga.

3. Yttranden i anledning av utredningen.

Statskontoret.

Statskontoret har i princip icke funnit anledning till erinran mot ett genomförande av de i promemorian framlagda förslagen i syfte att åstadkomma en så rationell användning som möjligt av de relativt begränsade anslagsmedel, som i nuvarande statsfinansiella läge kunna ställas till förfogande för skolbarnbespisningen.

Det måste nämligen — som i promemorian framhållits — under rådande förhållanden framstå såsom särskilt angeläget, att dessa medel disponerades på sådant sätt, att i första hand de mest trängande behoven av bespisning kunde tillgodoses. För vinnande härav torde även finnas anledning uppmärksamma ett spörsmål, som icke berörts i promemorian, nämligen de avsevärda differenserna mellan medeldagskostnaden per barn inom olika län. Så hade denna kostnad inom Gävleborgs och Västernorrlands län för innevarande budgetår beräknats till 28 öre, medan motsvarande siffra för Jämtlands län vore 73 öre. Visserligen syntes vissa ojämnheter mellan olika län och distrikt av skilda anledningar icke kunna undvikas, även om bespisningen skulle vara ensartad. Anledning torde likväl föreligga att beakta ifrågavarande spörsmål såväl vid fördelningen av anslagsmedlen mellan de olika länsstyrelserna som vid tilldelningen av statsbidrag till de skilda distrikten inom varje län.

Vad beträffade formuleringen av § 6 mom. a) kunde erinras, att bespisningen fortfarande i princip borde stå öppen för alla barn vid en skola, och att undantag härifrån syntes böra ifrågakomma främst med hänsyn till lokal-svårigheter eller av organisatoriska skäl. Vid sådant förhållande ifrågasatte statskontoret, att § 6 skulle erhålla följande lydelse:

Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag, har att tillse:

a) att barn vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, med undantag av sådana barn, till vilkas inackordering i skolhem eller arbetsstuga statsbidrag utgår, bliva i tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, varje läsdag erhålla en måltid under den tid, bespisning pågår vid skolan; börande bespisningen i första hand stå öppen för barn med långa skolvägar, klena eller sjuka barn, samt barn från hem med svag ekonomisk ställning eller från hem, vilkas förhållanden i övrigt icke medgiva tillhandahållande under frukostrasten av en ur näringssynpunkt fullgod måltid,

b)—d) = utredningsmannen.

Slutligen ville statskontoret beträffande lokaler för skolbespisningen allenast erinra, att ämbetsverket i sitt utlåtande den 6 november 1940 angående ändrade bestämmelser rörande statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. framhållit, bland annat, att bidrag av statsmedel icke borde medgivas i de fall, då annan lämplig lokal utan större olägenhet kunde begagnas för ändamålet.

Medicinalstyrelsen.

Medicinalstyrelsen har, ehuru principiellt av den uppfattningen, att skolbespisningen borde kostnadsfritt vara tillgänglig för alla barn, likväl tillstyrkt utredningsmannens förslag.

Medicinalstyrelsen erinrade, att styrelsen redan hösten 1940 påpekat, att statsbidraget till skolbarnsbespisningen vore otillräckligt. Under nuvarande skärpta krisförhållanden bleve detta ännu mera uppenbart. Värdet av skolbarnsbespisningen och dess rationella genomförande bleve även för var dag allt tydligare, ju mera försörjningsvårigheterna ökade. Genom denna bespisning borde möjligheter kunna givas att reducera krisens ofördelaktiga inverkan på skolbarnen till den minsta möjliga.

Principiellt borde enligt medicinalstyrelsens uppfattning skolbarnsbespisningen vara tillgänglig för alla barn. Hittills syntes detta i stort sett ha kunnat tillgodoses. Nuvarande förhållanden underströke också det förmånliga i att ett skolmål åtminstone erbjödes alla barn.

Medicinalstyrelsen insåge emellertid, att största möjliga hänsyn måste tagas till den statsfinansiella situationen och funne det därför motiverat att som utredningsmannen föresloge ytterligare uppmjuka bestämmelsen, att samtliga barn inom ett skoldistrikt skulle ha tillfälle till en skolmåltid, då statsbidrag utginge. Av utredningen framginge, att uppenbarligen många skoldistrikt på grund av denna bestämmelse infört skolbespisning. Trots möjligheten att genom länsstyrelsens beslut befrias från denna skyldighet, hade förefintligheten i kungörelsen av denna bestämmelse inverkat hämmande, då det gällde anordnandet av bespisning inom distrikt, där sådan verkligen vore av nöden.

För nedbringande av utgifterna för skolbarnsbespisningen föresloge utredningsmannen ävenledes, att för barn till ekonomiskt mera välbärgade personer skulle kunna erläggas viss avgift, icke överstigande den beräknade kostnaden för måltiden. Detta system hade visat sig fungera till belåtenhet i städer, där kommunal skolbarnsbespisning anordnats, och torde därför tills vidare även böra tillämpas i fråga om statligt understödda bespisningar, även om styrelsen vidhölle sin principiella ståndpunkt.

Angående de kategorier av barn, som främst skulle tillgodoses enligt utredningsmannens förslag, hade medicinalstyrelsen intet att anmärka.

Beträffande uttagningen av barn för bespisningen ville medicinalstyrelsen framhålla nödvändigheten av att skolläkares och skolköterskas erfarenheter finge göra sig gällande vid beslutet härom.

Medicinalstyrelsen ville också föreslå, att, då inrättandet av folkkök för närvarande ej vore aktuellt, statsbidrag borde få utgå även för barn i förskol-åldern, som behövde deltaga, om möjligheter bereddes att inom vissa i försörjningshänseende sämre ställda trakter även för dem anordna bespisning i skolorna.

Angående anslagsbehovet ville medicinalstyrelsen framhålla, att ansökningarna om statsbidrag redan tidigare uppgått till 1,000,000 kronor. Om ändrade grunder, som avsåge utökning av skolbarnsbespisningen, nu komme till stånd, torde denna summa icke bli tillräcklig. Som utredningsmannen framhölle, torde högre anslag vara motiverat.

Medicinalstyrelsen ville slutligen understryka vikten av att åtgärder vidtoges för att lämpliga lokaler inom skolorna skulle komma till stånd för bespisningen. I likhet med utredningsmannen ansåge styrelsen att möjlighet för statsbidrag för anordnande av dylika lokaler borde prövas.

Skolöverstyrelsen.

Överstyrelsens majoritet (undervisningsråden Engvall, Falck och Wagnsson samt t. f. undervisningsrådet Björkman) är av den principiella uppfattningen, att en social hjälpverksamhet av här ifrågavarande slag borde kostnadsfritt göras tillgänglig för alla barn. Därest emellertid inför den rådande tryckta ekonomiska situationen en ytterligare uppmjukning av gällande bestämmelser ansåges böra genomföras, vartill dock 1941 års riksdag icke funnit skäl föreligga, syntes bestämmelserna böra så avfattas, att samtliga barn vid skola med barnbespisning bereddes tillfälle deltaga däri, samt att prövningen endast skulle avse, huruvida barnens målsmän skulle erlægga någon avgift eller ej. Avgiften borde icke få sättas högre, än vad som motsvarade kostnaden för födoämnen. Ersättning för matens tillredning och servering borde icke utgå. Prövningen, som borde omhänderhavas av folkskolestyrelsen eller någon av denna utsedd nämnd, borde icke göras så rigorös, att den för målsmännen framstode som likartad med den prövning, vilken skedde i ärenden av fattigvårds karaktär. Skoldistrikt, som så önskade, borde äga rätt att införa fri skolmåltid utan behovsprövning. En eventuell uppmjukning av nu gällande bestämmelser borde betraktas som provisorisk och icke föregripa ett ställningstagande till denna fråga i samband med de åtgärder, som under mera normala statsfinansiella förhållanden kunde vidtagas.

Såsom motivering för sin principiella ståndpunkt har överstyrelsens majoritet anfört bland annat:

I utlåtande den 8 september 1938 över befolkningskommissionens betänkande i näringsfrågan hade överstyrelsens majoritet anslutit sig till kommissionens förslag i väsentligen oförändrat skick, vilket inneburit, att samtliga lärjungar i folk- och fortsättningsskolor skulle beredas tillfälle att varje läsdag kostnadsfritt erhålla en måltid i skolan. Samtidigt hade framhållits, att erforderliga förutsättningar för ett omedelbart genomförande av förslaget icke funnes. Bespisningsverksamheten borde därför fortgå i oförändrad något ökad omfattning under några år, till dess erforderlig utredning hunnit verkställas.

Överstyrelsens majoritet ville i princip icke nu frångå sin tidigare intagna ståndpunkt, att en social hjälpverksamhet av här ifrågavarande slag borde kostnadsfritt göras tillgänglig för alla barn. De näringshygieniska skäl, som befolkningskommissionen åberopat i sitt betänkande i näringsfrågan, ägde alltjämt giltighet särskilt i nuvarande tidsläge, då genomförda rationaliseringsåtgärder medfört, att mångenstädes flertalet av landsbygdens skolbarn icke hunne hem under måltidsrasten, och då av livsmedelsbrist betingade ransoneringar ofta gjorde medhavd måltid ofullständig. Risker för undernäring och bristsjukdomar bland skolbarnen vore vida större nu än tidigare. Dessutom skulle det bli en synnerligen ömtålig och svårlöst uppgift att särskilja barnen i olika kategorier. En sådan anordning vore ägnad framkalla slitningar mellan skolan och hemmen. Man måste också räkna med att vitt skilda principer för särskiljandet komme att tillämpas vid de olika skolorna eller skoldistriktet, vilket måste betecknas såsom betänkligt, då kostnaderna skulle väsentligt bestridas av statsmedel. Icke sällan komme nog barn, som verkligen skulle ha stor nytta av skolmåltid, att ställas utanför. För barnens sunda utveckling och skolarbetets lugna fortgång vore det därför bäst, om samtliga barn bereddades tillfälle att på samma villkor, alltså avgiftsfritt, delta i skolmåltiden.

Utöver dessa principiella skäl kunde åberopas de av befolkningskommissionen framförda praktiska synpunkterna. En avgift, som icke skulle göras betungande för landsbygdens befolkning, måste sättas lågt. Om avgiften bestämdes till 20 å 25 öre per barn och dag täckte den endast delvis de verkliga kostnaderna. Familjer med flera barn i skolan borde av befolkningspolitiska skäl befrias från avgift. Enligt befolkningskommissionens beräkningar tillhörde ungefär 40 procent av alla minderåriga barn familjer med minst 3 barn under 16 år. Även om, såsom utredningsmannen syntes räkna med, mellan 20—30 procent av alla i bespisningen deltagande barn komme att erlægga avgift, bleve inkomsten för det allmänna förhållandevis obetydlig, då de influtna bidragen komme att medföra arbete och kostnader för bokföring, arbete med utrönande av föräldrarnas ekonomiska villkor samt ökad kontroll över medelsförvaltningen.

Det kunde icke bestridas, att med hänsyn till den rådande tryckta ekonomiska situationen vissa skäl kunde anföras för en möjlighet till behovsprövning av vilka barn, som främst borde erhålla skolbespisning. Å andra sidan hade utredningsmannen icke framlagt några bestämda regler för en sådan behovsprövning utan ifrågasatt, att överstyrelsen skulle utfärda anvisningar. Att på detta område erhålla sådana bestämmelser, att tillämpningen i olika skoldistrikt bleve någorlunda likartad, syntes icke möjligt. Redan nuvarande författningsföreskrifter gäve skoldistriktet möjlighet att i de fall, länsstyrelsen så medgäve, införa en behovsprövning.

En *minoritet* inom överstyrelsen (generaldirektören Holmdahl och t. f. undervisningsrådet Andersson) har anfört i huvudsak följande:

Utredningen syntes ge stöd för det antagandet att vissa av nu gällande bestämmelser för statsunderstödd skolbarnsbespisning och icke blott den otillräckliga medelsanvisningen verkat hämmande på denna under nu rådande förhållanden särskilt betydelsefulla verksamhet. När nu en väsentlig höjning av statsanslaget för ifrågavarande ändamål ställdes i utsikt, vore det angeläget, att grunderna för statsbidrags utgående utformades så, att de anslagna medlen bleve till största möjliga gagn. Utredningen syntes utvisa, att fasthål-

landet vid principen, att samtliga barn i en skola skulle få deltaga i bespisningen för att statsbidrag skulle erhållas, hade utgjort ett tillbakahållande moment vid verksamhetens utveckling och att rätten för länsstyrelserna att bevilja dispens från detta statsbidragsvillkor icke visat sig tillräckligt effektivt.

Efter den erfarenhet, som vunnits, hade 34 folkskolinspektörer förklarat sig anse, att behovsprövning borde ske. Utredningsmannen anförde ett par uttalanden av inspektörer från ett av våra nordligaste län, av vilka det framginge, att den nämnda bestämmelsen enligt deras mening utgjort den avgörande anledningen till att skoldistriktet antingen icke ordnat med någon bespisning alls eller endast i ringa omfattning.

Praktiska lämplighetshänsyn, vilka erhöles en särskild tyngd under nuvarande försörjningsläge, syntes därför tala för ett bifall till utredningsmannens förslag i denna del.

Vad sedan beträffade frågan om skolbespisningen borde tillhandahållas alla däri deltagande barn utan kostnad för vederbörande målsman syntes den förebragta utredningen ha visat, att några oöverkomliga svårigheter för att uttaga viss avgift av målsmän, som rimligen ansåges kunna erlagga sådan, icke föreläge. Praktiskt taget samtliga skoldistrikt, som med kommunala medel anordnat skolbespisning, hade i detta avseende genomfört en behovsprövning och uttagit ersättning för måltider av vederbörande målsmän. Redan med hänsyn till de kostnader ett skoldistrikt måste ikläda sig för att anordna skolbespisning, syntes denna ordning böra genomföras även beträffande den statsunderstödda verksamheten. Även om man nämligen såge denna fråga blott från praktiska lämplighetssynpunkter, syntes starka skäl tala för en dylik behovsprövning. Det vore uppenbart, att i nuvarande läge principen om ett kostnadsfritt tillhandahållande av skolmåltider kunde verka hämmande på verksamheten och att dess borttagande kunde komma att bidra till ökad effektivitet av statsanslagets användning.

Länsstyrelserna.

Yttranden över utredningsmannens förslag ha infordrats från länsstyrelserna i 9 län, där erfarenhet rörande statsunderstödd skolbarnsbespisning föreligger.

Stockholms län. Länsstyrelsen har förklarat sig icke ha funnit anledning till anmärkning mot de i promemorian framförda synpunkterna, vilka länsstyrelsen ansåge värda allt beaktande.

Blekinge län. Länsstyrelsen har förklarat sig finna huvudregeln böra vara, att i en skola, där barnbespisning anordnades, denna borde stå öppen för alla skolans barn, men att statsmedel för kostnadernas bestridande finge utgå endast såvitt anginge barn från fattiga eller mindre bemedlade hem.

Inom Blekinge län vore avsett att anordna skolbarnsbespisning genom Röda korsets försorg. Distriktsstyrelsen för Röda korset hade i januari 1942 utfärdat cirkulär i ämnet. Därav framginge, att distriktsstyrelsen principiellt ansett, att man borde gå in för, att vid en skola, där bespisning anordnades, denna komme att stå öppen för alla skolans barn, men att — bland annat av kostnadsskäl — Röda korset bestrede endast den del av kostnaden, som belöpte på barn från fattiga eller mindre bemedlade hem, under det att beträffande barn från andra hem vederbörande målsmän finge ersätta Röda korset för dess kostnader genom erläggande av avgift för dag och barn, mot-

svarande Röda korsets självkostnad. Enligt utredningsmannens förslag skulle icke såsom villkor för statsbidrag stadgas, att barnbespisningen skulle stå öppen för alla skolbarnen. Enligt länsstyrelsens mening borde emellertid principiellt fordras, att bespisningen i huvudsak ordnades i enlighet med det system, som tillämpades av Röda korsets blekingedistrikt. Undantag från villkoret om att bespisningen skulle stå öppen för alla skolbarn borde dock göras för de fall, då lokala eller andra förhållanden lade hinder i vägen för en så omfattande barnbespisning. Statsmedel för kostnadernas bestridande borde emellertid utgå endast så vitt anginge barn från fattiga eller mindre bemedlade hem.

Röda korsets blekingedistrikt hade vidare föreslagit en organisation av barnbespisningen under innevarande år, som ginge ut på att barnen vid sin skolfrukost skulle tillföras vissa vitaminiserade skyddsfödoämnen, under det att utredningsmannen syntes ha förutsatt bibehållandet av nuvarande bestämmelser om tillhandahållandet av en skolmåltid. Då emellertid i ett stort antal kommuner lokalbrist lade hinder i vägen för anordnande av lagad skolmåltid, ville länsstyrelsen, med särskild hänsyn till den fara för bristsjukdomar, som nuvarande kristidsförhållanden innebure, med styrka framhålla angelägenheten av att möjlighet bereddes skoldistriktet att anordna med statsmedel stödd skolbarnsbespisning även i sådan mera begränsad omfattning, som avsetts att anordnas av Röda korsets blekingedistrikt.

Göteborgs och Bohus län. Länsstyrelsen har i huvudsak anslutit sig till vad utredningsmannen anfört.

Länsstyrelsen biträdde för sin del tanken att barn, vars föräldrar vore i bättre ekonomisk ställning, själva skulle deltaga i kostnaderna för bespisningen. Skulle emellertid hittills gällande grundsats om kostnadsfria måltider uppgivas, borde likväl enligt länsstyrelsens mening tillse att samtliga barn vid skola — där bespisning anordnades — alltid bereddes tillfälle att däri deltaga mot erläggande av en avgift, motsvarande skolans verkliga utlägg för födoämnen. Kostnaderna för matens tillredning och servering borde enligt länsstyrelsens mening icke uttagas av eleverna. De barn, vilka av olika hänsyn icke ansåges kunna betala hel avgift för måltiderna, borde beviljas befrielse eller lindring i avgiften. Behovet av lindring eller befrielse syntes emellertid icke böra prövas alltför strängt. Barn, vilka hade lång väg till skolan eller komme från fattiga hem eller vilkas föräldrar på grund av förvärvsarbete icke hade möjlighet att i hemmen ordna med mat för barnen under frukostrasten, borde i detta hänseende komma i särskilt gynnad ställning. För att icke orättvisor skulle uppkomma mellan olika barn syntes det nödvändigt att måltidsavgiften fastställdes av skolstyrelsen, som även skulle besluta i ärenden angående befrielse från eller lindring i avgiften. Rätt till besvär i sådana ärenden borde inskrivas i författningen.

Vad nu sagts borde enligt länsstyrelsens mening gälla även för den icke statsunderstödda barnbespisningen.

Utredningsmannen framhölle såsom ett önskemål, att bespisningen borde bedrivas åtminstone 125—150 dagar under varje läsår, om syftet därmed skulle ernås. Länsstyrelsen ville för sin del uttala, att man borde sträva efter att så småningom kunna ordna med skolbarnsbespisning under hela läsåret. För länsstyrelsen framstode det såsom en samhällelig angelägenhet av stor vikt att barnen icke av skoltvånget hindrades från att i rätt tid på dygnet få den näring, som de behövde för att bli livsdugliga samhällsmedborgare.

Länsstyrelsen ville omnämna, att länsstyrelsen förordnat hemkonsulenten hos länets hushållningssällskap att under innevarande läsår följa den inom detta län bedrivna verksamheten med skolbarnsbespisning. Kostnaderna för ifrågavarande uppdrag bestredes av enskilda medel, som stode till landshövdingens förfogande. Det kunde ifrågasättas, huruvida icke liknande uppsikt över verksamheten borde genomföras mera allmänt och i så fall bekostas av statsmedel.

Värmlands län. Länsstyrelsen har förklarat sig icke ha något att erinra mot utredningsmannens förslag.

Gävleborgs län. Länsstyrelsen har framhållit, att då utredningsmannens förslag i varje fall under nu rådande förhållanden syntes vara väl motiverade, länsstyrelsen för sin del icke hade något att erinra mot bifall till desamma.

Västernorrlands län. Länsstyrelsen har förklarat sig icke ha något att erinra mot utredningsmannens förslag. Härutöver har länsstyrelsen framfört vissa önskemål, bland annat avseende vissa förtydliganden av gällande bestämmelser.

Utredningsmannen hade icke föreslagit någon ändring i fråga om urvalet av de skoldistrikt, vilka borde komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Emellertid syntes böra övervägas, huruvida icke stadskommuner borde kunna ifrågakomma till statsbidrag, därest de i 1 § av bidragskungörelsen angivna förutsättningarna vore för handen. Vissa städer syntes i nämnda avseende kunna jämföras med landsbygdsdistrikt, som fyllde villkoren för statsbidrag.

I 2 § av statsbidragskungörelsen föreskrevs, att statsbidrag skulle utgå med viss procent av de verkliga, av länsstyrelsen godkända kostnaderna för bespisningen. Länsstyrelsen ville ifrågasätta, om icke föreskrifter borde meddelas rörande vilka kostnader, som finge godkännas. Vid granskningen av skoldistriktens ersättningsrekvisitioner hade länsstyrelsen uppmärksammat att vissa skoldistrikt begärt statsbidrag jämväl till tämligen omfattande och dyrbara inventarieuppsättningar. Andra skoldistrikt åter hade i görligaste mån sökt reda sig med redan förefintliga inventarier. Då länsstyrelsen under nu rådande förhållanden ansett det vara av vikt att tillgängliga medel i största möjliga utsträckning direkt komme barnen tillgodo, hade länsstyrelsen för erhållande av statsbidrag endast godkänt utgifter för inköp av matvaror och förbrukningsartiklar, för nödig arbetshjälp samt för lokalhyra i mindre omfattning.

För redovisningsåret 1940/41 hade statsbidrag av länsstyrelsen utanordnats till tolv skoldistrikt. Till ledning vid bidragens utanordnande hade inforadrats noggranna uppgifter rörande bespisningsställen, antal barn vid varje bespisningsställe, inköpta varukvantiteter av olika slag m. m. I sju av distriktet hade bespisningen huvudsakligen omfattat gröt och mjölk till en dagskostnad per barn, varierande mellan 13,5 och 19,5 öre. I fem distrikt har kosten varit mera omväxlande och kostnaden varierat mellan 26,3 öre och 34,4 öre per kostdag.

Av den i promemorian intagna sammanställningen av de kostnader, som beräknats i olika län för innevarande redovisningsår, framginge att de beräknade kostnaderna varierade avsevärt mera än som kunde antagas bero på prisförhållanden och andra lokala faktorer. Särskilt om bespisningsverksamheten skulle utvidgas, torde kunna ifrågasättas, om icke i rationaliserings-

syfte vissa normer för dagskostnaden borde uppställas att ligga till grund för statsbidraget. Härigenom skulle sannolikt ernås, att bespisningen skedde under största möjliga ekonomisering, varjämte fördelningen av statsbidraget kommunerna emellan torde bliva rättvisast.

Jämtlands län. Länsstyrelsen hade funnit behov föreligga av ändrade bestämmelser, åsyftande att medgiva en smidigare anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall. Länsstyrelsen hade intet att erinra mot att nu gällande föreskrifter ifråga om villkoren för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning omarbetades i enlighet med de av utredningsmannen framförda synpunkterna.

Västerbottens län. Länsstyrelsen har tillstyrkt utredningsmannens förslag.

I Västerbottens län vore behovet av skolbarnsbespisning uppenbart och ökade allt eftersom den pågående centraliseringen av skolväsendet fortskred. De tidigare beviljade statsbidragen hade icke varit tillräckliga för att ordna bespisning i erforderlig utsträckning. För att bringa hjälp i de mest ömmande fallen hade det därför varit nödvändigt att dispensera från föreskriften, att samtliga barn skulle deltaga i bespisningen. Principbestämmelsen om att skolmåltid skulle vara öppen för alla elever och att någon behovsprövning således icke skulle förekomma hade säkert inom många fattiga skoldistrikt ansetts utgöra hinder för anordnande av statsunderstödd skolbarnsbespisning. Utredningsmannens förslag om att borttaga detta stadgande och i stället införa sådana bestämmelser, att de grupper av barn, som bäst behövde utspisning i skolan, också i första hand komme i åtnjutande därav måste hälsas med tillfredsställelse. Därest i vissa fall hemmens ekonomiska förhållanden skulle vara sådana, att barnen måhända utan större svårighet kunde erlagga ekonomisk ersättning för skolmåltiden, syntes någon orätt ej ligga däri att så skedde. Dock borde, på sätt utredningsmannen tänkt sig, avgiften ej överstiga självkostnaden för måltiden. En prövning av barnens behov av bespisning syntes också så gott som regelmässigt förekomma i skoldistrikt, som med kommunala medel anordnade bespisning för skolbarnen. Emot utredningsmannens förslag i här berörda hänseenden hade länsstyrelsen således intet att erinra.

Beträffande frågan om lokaler för skolbarnsbespisning ville länsstyrelsen erinra om sitt den 14 november 1940 avgivna utlåtande över folkskolans besparingssakkunnigas betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. Däri hade länsstyrelsen framhållit, att särskilt i fråga om förhållandena i Norrland med dess avsevärda avstånd, långa och kalla vintrar samt fattigare befolkning, behovet av bespisningslokaler i allmänhet torde vara större än i övriga delar av landet.

Då det icke varit möjligt att inom alla skoldistrikt erhålla särskild bespisningslokal hade bespisningen måst i något fall anordnas i enskilda hem. En dylik anordning kunde dock vara förenad med vissa olägenheter, och det vore icke säkert, att man därigenom uppnådde den kostförbättring för barnen, som vore avsedd med den statsunderstödda skolbarnsbespisningen. Det torde också vara oekonomiskt att upphandla provianten i småpartier, vilket måste ske, om varje inackorderingshusmor själv finge ombesörja inköpen. Länsstyrelsen ville därför understryka utredningsmannens uttalande om önskvärdheten av att vid överarbetning av besparingssakkunnigas förslag till pröv-

ning upptoges frågan om statsbidrag till anordnande av lämpliga bespisningslokaler.

Norrbottnens län. Länsstyrelsen har i princip uttalat sig för bibehållande av det nuvarande kravet, att samtliga barn skola beredas tillfälle till en kostnadsfri skolmåltid. Därest detta krav emellertid av kostnadsskäl ansåges böra uppgivas, borde i första hand kravet på kostnadsfrihet slopas.

Länsstyrelsens erfarenhet av skolbarnsbespisningen gäve vid handen, att ett mycket stort behov därav föreligger i Norrbottens län och att den hittills bedrivna verksamheten varit av utomordentligt gagn. Behovet av barnbespisning hade också i hög grad stegrats på grund av ransoneringen.

Hittills hade beträffande ifrågavarande verksamhet i princip gällt, att samtliga barn vid skola, där barnbespisning vore anordnad, skulle oberoende av ekonomisk ställning erhålla avgiftsfria måltider. Avsikten torde härvid ha varit att undvika, att de obemedlades barn skulle särskilt utpekats till skillnad från övriga barn. Denna princip ansåge länsstyrelsen böra om möjligt upprätthållas. Därest det emellertid av kostnadshänsyn ansåges nödvändigt att uppgiva kravet på att samtliga barn skulle åtnjuta kostnadsfria måltider, ansåge länsstyrelsen att det borde stadgas att alla barn skulle beredas tillfälle att delta i måltiderna men att avgift skulle erläggas för de barn, vilkas målsmän ägde förmåga därtill. Härigenom skulle skillnaden mellan barn från obemedlade hem och andra bli mindre märkbara.

I övrigt hade länsstyrelsen icke annat att erinra än beträffande uttagningen. Utredningsmannen hade ifrågasatt att denna borde ske genom skolstyrelse, överlärare eller klasslärare. Denna prövning vore emellertid av så grannliga natur och så svår att utföra rättvist, att den icke borde anförtros enbart åt lärare, vilka i regel icke torde äga erforderlig kännedom om de olika hemmens standard och möjligheter.

När jag i årets åttonde huvudtitel förordade, att anslaget till skolbarnsbespisning för nästa budgetår skulle uppräknas från 400,000 kronor till 1,000,000 kronor, skedde detta i medvetande om att de nuvarande försörjningssvårigheterna ställde starkt ökade krav på statsmakternas medverkan vid förebyggandet av menliga följder för skolungdomen av den inträdda knappheten på livsmedel. Jag tog emellertid även hänsyn till den snabbare rationalisering av folkskoleväsendet, som blivit en nödvändig följd av minskningen av antalet barn i skolåldern och som gjorde en utvidgning av skolbarnsbespisningen önskvärd. Den nu framlagda utredningen och däröver avgivna yttranden ha bekräftat min uppfattning, att en väsentlig höjning av ifrågavarande anslag torde vara ofrånkomlig. Jag är därför beredd att tillstyrka, att ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor för nästa budgetår anvisas till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning. Jag vill i detta sammanhang förutskicka, att jag ämnar följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet och att jag är beredd att, därest behov av ytterligare anslagsmedel för nästa budgetår skulle uppstå, föreslå Kungl. Maj:t de åtgärder för anslagets förstärkande, som kunna befinnas påkallade.

Departementschefen.

Då jag vid budgetbehandlingen förliden höst förutsåg nödvändigheten av

en väsentlig höjning av anslaget till förevarande ändamål, medan samtidigt det statsfinansiella läget tvingade till största återhållsamhet, ansåg jag mig böra föranstalta om en utredning rörande förutsättningarna för och möjligheterna av en rationalisering av skolbarnsbespisningen i syfte att söka skapa garantier för att de anslagsmedel, som kunde komma att ställas till förfogande för ändamålet, skulle komma att utnyttjas på effektivaste sätt och användas för att i första hand tillgodose det mest trängande behovet. Den utredning, som nu framlagts av den av mig tillkallade utredningsmannen, har utmynnat i förslag om att gällande statsbidragsbestämmelser skulle undergå vissa modifikationer, vilka enligt utredningsmannens mening skulle i icke oväsentlig grad främja en utvidgning och effektivisering av skolbarnsbespisningen och sålunda medverka till att utvinna största möjliga resultat av anslagsmedlen.

Utredningsmannen har till en början diskuterat de grundläggande allmänna villkor, som ett skoldistrikt måste uppfylla för att komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning, och ansett sig kunna konstatera att behov icke föreläge av ändring i dessa villkor. Denna uppfattning har i stort sett delats av samtliga i ärendet hörda myndigheter. Jag ansluter mig även för egen del till denna mening. Jag är sålunda icke beredd att, på sätt en länsstyrelse ifrågasatt, utsträcka möjligheterna att erhålla bidrag från förevarande anslag även till städer.

Det största intresset knyter sig till utredningsmannens förslag om uppmjukning av de såsom statsbidragsvillkor uppställda fordringarna på hur skolbarnsbespisningen skall vara anordnad. För närvarande är stadgat, att *samtliga* barn (utom i skolhem eller arbetsstuga inackorderade) vid skola, där statsunderstödd skolbarnsbespisning är anordnad, skola få tillfälle att, såvitt särskilt hinder ej möter, delta i skolmåltiden. Dispens från denna regel kan icke givas annat än av vederbörande länsstyrelse. Vidare stadgas, att måltiden skall vara *kostnadsfri*.

Utredningsmannen har — utan att ingå på en principdiskussion för eller emot genomförande av en behovsprövning — med stöd av det vunna utredningsresultatet och med hänsyn till det statsfinansiella läget funnit sig böra förorda *dels* en uppmjukning av bestämmelserna om samtliga barns deltagande i bespisningen och *dels* medgivande av rätt för skoldistrikt att upptaga avgift av de målsmän, som anses kunna på detta sätt bidra till bestridande av bespisningskostnaderna. Utredningsmannen har särskilt understrukit att förslaget syftade till att möjliggöra, att allt flera barn kunde bli delaktiga av ifrågavarande välfärdsanordning.

Det framlagda förslaget har i stort sett tillstyrkts av de i ärendet hörda myndigheterna, vilka därvid framhållit, att det statsfinansiella läget krävde anslagsmedlens utnyttjande på sådant sätt att de komme till största möjliga gagn. Vissa myndigheter — särskilt medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län — ha dock förklarat sig vara av

den åsikten, att barnbespisningen rent principiellt sett borde kostnadsfritt komma samtliga barn till del. Skolöverstyrelsen har, ehuru icke enhälligt, på dessa grunder uttalat sig mot förslaget; medicinalstyrelsen har däremot, trots sin principiella inställning, tillstyrkt detsamma.

För egen del har jag ansett mig kunna i huvudsak biträda utredningsmannens förslag, som jag funnit ägnat att främja en utvidgning och effektivisering av skolbarnbespisningen. Jag vill framhålla, att jag kommit till detta resultat oavsett de principiella synpunkter, som kunna läggas på frågan om en behovsprövnings berättigande eller icke. Jag har därför ej ansett, att det uttalande, riksdagen gjorde i fjol i denna fråga, borde utgöra ett hinder för att ånyo underställa densamma riksdagens prövning. Jag har i likhet med det övervägande flertalet myndigheter funnit de av utredningsmannen anförda praktiska och statsfinansiella synpunkterna i nuvarande läge i och för sig tillräckligt vägande för att motivera ett genomförande av de framlagda förslagen. Icke minst har jag uppmärksammat, att de nuvarande bestämmelserna ansetts ha i åtskilliga fall verkat hämmande på det kommunala initiativet, när fråga uppstått om anordnande av skolbespisning. Erfarenheterna från de orter, där skolbarnbespisning anordnats med kommunala medel, synas även väga särskilt tungt till förmån för utredningsmannens förslag.

Mot utredningsmannens förslag till ändrad lydelse av § 6 synes icke finnas anledning till erinran i sak.

Jag delar utredningsmannens uppfattning, att skoldistriktet böra beredas största möjliga frihet att inom ramen för meddelade bestämmelser ordna skolbespisningen så, som i de särskilda fallen befinnes lämpligast. Där bespisningen icke ansetts böra stå öppen för alla barn, torde uttagningen av deltagarna sålunda kunna ske genom skolstyrelse, överlärare eller klasslärare. Givet är, att samråd i största möjliga utsträckning bör äga rum med andra, för ändamålet lämpade kommunala organ ävensom att den sakkunskap, som skolläkare och skolsköterska representera, bör anlitas. I likhet med utredningsmannen vill jag understryka, att prövningen ej bör vara ägnad att framstå som en fattigvårdsangelägenhet. Beträffande den ifrågasatta avgiften vill jag framhålla, att ett skoldistrikt bör ha frihet att besluta, huruvida avgift skall uttagas eller icke, och att avgiften icke bör få sättas högre än som motsvarar den beräknade självkostnaden. Det synes icke erforderligt att, på sätt från något håll ifrågasatts, uppställa generella regler rörande vilka kostnader som därvid må tagas i beaktande. Besluten rörande fastställande av avgiften torde böra fattas av vederbörande skolstyrelse.

Medicinalstyrelsen har framställt ett förslag av innebörd, att statsbidrag skulle få utgå även för barn i förskolåldern, därest skoldistrikt i trakter med särskilt svåra förhållanden ifråga om livsmedelsförsörjningen anordnade bespisning i skolan även för dem. Jag har för egen del icke funnit anledning till erinran mot att så i undantagsfall må ske efter medgivande av vederbörande länsstyrelse.

Slutligen får jag, i anledning av utredningsmannens uttalande rörande lokaler för skolbarnsbespisningen, framhålla, att jag i likhet med denne förutsätter, att särskild uppmärksamhet ägnas denna fråga i samband med den fortsatta beredningen av folkskolans besparingssakkunnigas förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning* för budgetåret 1942/43 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,000,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
C. A. Charpentier.